

Enigma Otiliei
George Călinescu
- roman realist, interbelic, balzacian -

Ca teoretician al romanului românesc, G. Călinescu respinge proustianismul și pledează pentru **realismul clasic** (romanul obiectiv de tip balzacian). Opera literară Enigma Otiliei este un **roman realist de tip balzacian**, cu elemente moderniste aparținând prozei interbelice. De asemenea, este un **roman social și citadin**. Perpessicius îl consideră drept „unul dintre cele mai bine construite romane și unul din cei mai încercați arhitecți ai stilului epic”.

Opera literară Enigma Otiliei este un ROMAN prin amploarea acțiunii, desfășurată pe mai multe planuri, conflictul complex și participarea a numeroase personaje. Este roman realist prin temă, structură (închisă), specificul secvențelor descriptive, realizarea personajelor, dar depășește modelul realismului clasic, balzacian, prin spiritul critic și polemic și prin elemente ale modernității.

Conform clasificării lui Nicolae Manolescu, în vol. Arca lui Noe, romanul se situează în categoria **romanului doric** (a treia vârstă a romanului românesc, după cel ionic și corintic).

Influența cea mai importantă este cea **clasică** a lui **Balzac**, autor al Comediei umane. Aceasta constă în incipitul romanului. Toate romanele lui Balzac încep cu o prezentare a cromotopului. Pe de o parte, el copiază anumite elemente balzaciene, dar conținutul romanului este modern, complex și se detașează, nu este simplă imitație. **Teme balzaciene** întâlnite și în romanul lui Călinescu sunt tema *paternității*, a *înavușirii* (arivistul), *moștenirii*. Cele două opere ale lui Balzac în care este prezentată tipologia avarului sunt Moș Goriot și Eugenie Grandet. Similitudinile constau nu numai în avariția împinsă la extrem, ci și în elemente de portretistică (de exemplu capul spân al lui Costache Giurgiuveanu se aseamănă ca descriere cu cel al lui Goriot). De asemenea, ceea ce îl umanizează pe Moș Goriot este dragostea pentru fiicele sale, trăsătură și a lui Giurgiuveanu.

Referitor la *semnificația clasicismului ca o direcție fundamentală a literaturii române*, G. Călinescu afirma: „Înțeleg clasicismul nu ca un stil în opoziție cu romantismul, ci ca un mod de a crea, durabil și esențial.”

Un aspect al romanului care poate contrazice obiectivitatea este implicarea **ochiului estet** (după cum este numit de N. Manolescu - perspectiva de la începutul romanului nu poate aparține lui Felix, depășind posibilitățile acestuia de interpretare), a unei voci din afară care comentează pentru cititor aspecte legate de arhitectură, decorațiuni interioare, vestimentație și chiar portrete.

Elementele romantice se adaugă celor balzaciene, prin câteva trăsături evidente: *folosirea antitezei* în caracterizarea unor personaje (Felix cu Titi, Otilia cu Aurica, moș Costache cu Pascalopol, se opun prin trăsăturile esențiale: inteligență, ambiție, frumusețe, delicatețe, farmec, generozitate, în antiteză cu debilitatea mintală, apatia, urâtenia, acreala, răutatea, invidia). *Descrierea naturii Bărăganului* într-un registru fantastic, *descrierea casei vechi*, păărăginite, cu scări care scârțâie, cu giurgiuvele scorojite amintind de casa lui

Dionis din nuvela eminesciană. *Motivul orfanului*, evidențiat în roman prin Felix și Otilia, supuși – din această cauză – răutăților înveninate ale clanului Tulea.

Elementele realiste sunt evidențiate în roman prin: *tema* care reflectă stadiul societății burgheze în plină degradare morală sub puterea mistificatoare a banului, căruia i se închină toți. *Personajele* sunt *tipice*, luate din realitatea oricărei societăți, tipuri umane specifice, determinate social în raport cu mediul.

Elemente ale clasicismului reies mai ales din: *simetria romanului*, care începe cu o imagine dezolantă a casei lui Costache Giurgiuveanu și se termină cu aceeași imagine lugubră: „Aici nu stă nimeni!”. *Personajele sunt caractere construite pe o dominantă psihică*: Costache Giurgiuveanu – avariția, Leonida Pascalopol – noblețea sufletească, Stănică Rațiu – arivismul și demagogia, Aglae – răutatea și invidia.

Elementele de modernitate sunt reprezentate de ambiguitatea personajelor, interesul pentru procesele psihice deviate, motivate prin ereditate și mediu (alienarea și senilitatea), conținutul romanului, care este complex, se detașează, nefiind doar o simplă imitație. Alte trăsături moderniste sunt tehnicile moderne de caracterizare (comportamentism, reflectare poliedrică, realizare scenică).

Romanul *Enigma Otiliei* întrunește spiritul clasic balzacian, cu elemente de factură romantică și cu **trăsături puternice ale romanului modern**, realist și obiectiv, prin introspecția și luciditatea analizei psihologice a personajelor, din care se desprind psihologii derutante (Otilia), degradări psihice ca alienarea, senilitatea (Simion), consecințele eredității (Aurica o moștenește pe Aglae, iar Titi pe Simion), constituindu-se într-o creație fundamentală a literaturii române.

George Călinescu este un **narator omniscient**, care știe totul despre personaje, emite aprecieri asupra lor prin **narațiunea la persoana a III-a**, conturând adevărate caractere „într-o unitate canonică”. **Modalitatea narativă** se remarcă, așadar, prin absența mărcilor formale ale naratorului, de unde reiese detașarea acestuia față de evenimente și personaje. **Perspectiva temporală** este **cronologică**, bazată pe relatarea evenimentelor în ordinea derulării lor, iar cea spațială reflectă un spațiu real, acela al caselor, străzilor, locurilor concrete din Bucureștiul de la începutul sec XX și unul imaginar închis, prin care se conturează trăirile interioare ale personajelor.

Sucesiunea secvențelor narative este redată prin înlănțuire (respectarea cronologiei faptelor), completată prin inserția unor **micronarațiuni** în structura romanului. Unele secvențe narative se realizează scenic, prin dispunerea personajelor, prin spontaneitatea dialogului sau elocvența discursului, notarea gesturilor și a vestimentației, ca în didascalii. **Dialogul** conferă veridicitate și concentrare epică. În proza realistă, **descrierea** spațiilor (strada, arhitectura, decorul interior) și a vestimentației susține impresia de univers autentic, iar prin observație și notarea detaliului semnificativ devine mijloc de caracterizare indirectă, de conturare a caracterelor. Imaginea Băraganului este redată într-o descriere de tip romantic: proiecția realității în plan fantastic. Referitor la **stilul** lui Călinescu, un rol important îl are **dialogul în contrapunct**, în care fiecare spune o replică fără legătură cu replica anterioară a celui alt vorbitor. Fiecare își expune propriile păreri, obsesii, și de aceea este un fel de dialog al surzilor.

Romanul este alcătuit din **20 de capitole** și nu are fir epic, fiind structurat pe **două planuri narative**, care se întrepătrund și se determină reciproc. Primul plan privește

destinul tânărului Felix Sima, care, înainte de a-și face o carieră strălucită de medic, parcurge criza erotică iminentă la vârsta adolescenței. Celălalt plan **ilustrează istoria unei moșteniri**, în jurul căruia romancierul construiește imaginea societății burgheze din București, de la începutul secolului al XX-lea, aflată în plină degradare morală sub forța distrugătoare a banului.

Titlul, inițial Părinții Otiliei, reflecta ideea balzaciană a paternității, pentru că fiecare dintre personaje determină cumva soarta orfanei Otilia, ca niște „părinți”. Autorul schimbă titlul din motive editoriale și deplasează accentul de la un aspect realist, tradițional, la tehnica modernă a reflectării poliedrice, prin care este realizat personajul titular. Această „enigmă a Otiliei” se naște mai ales în mintea lui Felix care nu poate da explicații plauzibile pentru comportamentul fetei, ce rămâne până la sfârșitul romanului o tulburătoare întruchipare a naturii contradictorii a sufletului feminin. Îndrăgostit de Otilia, Pascalopol o admiră și o înțelege, dar nici el nu poate descifra în profunzime reacțiile și gândurile fetei, confirmându-i lui Felix în finalul romanului: „A fost o fată delicioasă, dar ciudată. Pentru mine e o enigmă”.

Prin **temă**, romanul este balzacian și citadin. Tema romanului ilustrează **viața burgheziei bucureștene de la începutul secolului al XX-lea**, societate degradată sub puterea mistificatoare a banului, întreaga acțiune a romanului construindu-se în jurul averii lui moș Costache Giurgiuveanu. Alte *teme balzaciene* ilustrate în roman sunt cea a **paternității** (care este de altfel și nucleul epic al romanului, temă preluată din romanul Moș Goriot), a **înavuțirii** și a **moștenirii** (majoritatea personajelor aspirând la averea lui moș Costache). O altă temă este cea *social-psihologică* și se referă la **efectele înnavuțirii asupra psihologiei umane**, la fel ca în opera lui Slavici, Moara cu Noroc: **dezintegrarea eului sub presiunea forței distructive a banului**.

Conflictele romanului se bazează pe relațiile dintre două familii înrudite (Giurgiuveanu și Tulea). Istoria unei moșteniri include două conflicte succesoriale: primul este *iscat în jurul averii lui moș Costache* (adversitatea manifestată de Aglae împotriva orfanei Otilia), al doilea *destramă familia Tulea* (interesul lui Stănică pentru averea bătrânului). *Conflictul erotic* privește *rivalitatea adolescentului Felix și a maturului Pascalopol pentru mâna Otiliei*. În operă există mai multe tipuri de conflicte: soț-soție, părinți-copii, conflicte cu persoane din afara clanului (cu cei doi orfani), cu limitele proprii. O mare dramă rezultă din faptul că oamenii nu conștientizează propriile limite, existând o mare discrepanță între viziunea pe care o au asupra propriei persoane și realitate.

Romanul este axat pe conflicte puternice, atât **pe plan interior** cât și **exterior**. Cele din planul interior sunt un reflex al conflictelor exterioare. Otilia, prin statutul ei este o personalitate conflictuală. Prezența ei trezește invidie, suspiciune, ură din partea personajelor feminine și atracție, ideală din partea lui Felix sau maladivă, concupiscentă din partea lui Pascalopol. Căsătoria reprezintă pentru ea o formă de refugiu, de apărare.

Incipitul romanului realist fixează veridic cadrul temporal („într-o seară de la începutul lui iulie 1909”) și spațial (descrierea străzii Antim, a arhitecturii casei lui moș Costache, a interioarelor), prezintă principalele personaje, sugerează conflictul și trasează principalele planuri epice. **Finalul** este închis prin rezolvarea conflictului și este urmat de un epilog. **Simetria incipitului cu finalul** se realizează prin descrierea străzii și a casei lui moș Costache, din perspectiva lui Felix, în momente diferite (în adolescență și

aproximativ 10 ani mai târziu: „după război”). Structură epică este circulară, simetrică, iar compoziția caldică. Incipitul este triplu și prezintă aspectul dezolant al străzii bucureștene, interiorul casei, arhitectura ciudată interioară și exterioară, încercările lui Felix de a pătrunde în spațiul respectiv, uimirea și dezorientarea lui Felix provocate de comportarea lui moș Costache; masa de joc constituie o scenă cheie specifică romanului realist, care pune totul sub semnul hazardului, al schimbului de perechi, al norocului înșelător. Scene similare din alte romane: Ion, scena horei, discuția de la popotă din Ultima noapte de dragoste, Morometii, scena mesei, scene care favorizează prezentarea personajelor și ilustrarea conflictelor.

Acțiunea romanului începe cu venirea tânărului Felix, orfan, absolvent al Liceului Internat din Iași, la București, în casa unchiului și tutorelui lui legal, pentru a urma facultatea de Medicină. Costache Giurgiuveanu este un rentier avar, care o crește în casa lui pe Otilia Mărculescu, fiica sa vitregă, cu intenția de a o înfia. Aglae o consideră un pericol pentru moștenirea fratelui ei.

Expozițiunea este realizată prin metoda realist-balzaciană: situarea exactă a acțiunii în timp și spațiu, veridicitatea susținută prin detaliile topografice, descrierea străzii în manieră realistă, finețea observației și notarea detaliului semnificativ.

Caracteristicile arhitectonice ale străzii și ale casei lui moș Costache sunt surprinse de „ochiul estet”, din perspectiva naratorului specializat, deși observația îi este atribuită personajului intrus, care caută o anumită casă. Familiarizarea cu mediul, prin procedeul restrângerii treptate a cadrului, de la stradă, la casă, la interioare, la fizionomia și gesturile locatarilor (tehnica focalizării) este o modalitate de pătrundere a psihologiei personajelor din acest spațiu, prin reconstruirea atmosferei. Pentru Balzac, o casă este un document sociologic și moral. Strada și casa lui moș Costache sugerează, prin detaliile surprinse, contrastul dintre pretenția de confort și bun gust a unor locatari burghezi îmbogățiți cândva, și realitate: incuți (aspectul de kitsch, amestecul de stiluri arhitectonice incompatibile), zgârciți (case mici, cu ornamente din materiale ieftine), snobi (imitarea arhitecturii clasice), delăsători (urme vizibile ale umezelii și ale uscăciunii, impresia de paragină). Arhitectura sugerează impresia unei lumi în declin, care a avut cândva energia necesară pentru a dobândi avere, dar nu și fond cultural. Romanul are caracter de frescă socială, prin prezentarea arhitecturii (caricatură din moloz a unei străzi italiice, predominând noțiunea de mimesis; totul este un kitsch). Această degradare a valorilor arată lipsa de forță a burgheziei. Ei vor să se compare cu modelele din antichitate, cu cele europene, dar nu au forța materială necesară, și atunci imită cu mijloace modeste aceste modele – ceea ce numea Maiorescu „formă fără fond”.

În ceea ce privește **camera Otiliei**, aceasta face notă discordantă cu restul casei, neîngrijit. Camera ei avea și tapet, cu model asemănător celui de la casa lui Pascalopol. Elementele centrale ale decorăției interioare îl constituie patul, oglinda triplă – enunță pluriperspectivismului ca tehnică narativă și contribuie la amplificarea enigmei. Amestecul de lenjerie feminină, eșarfe, reviste – argumente ale feminității. Nivelul intelectual al fetei este sugerat de prezența partiturilor și al cărților cu poezii de Samain. Sunt prezentate o mulțime de elemente de detaliu referitoare la cosmetice (cutii de pudră, parfumuri). Pe de altă parte, dezordinea arată caracterul impulsiv și sugerează dezordinea interioară. Imaginea generală degajată de cameră este cea adolescentină, feminină. Pianul constituie pentru ea o modalitate de a își descărca energia.

Casa lui Pascalopol era situată pe Calea Victoriei, în zona centrală a Bucureștiului, și, spre deosebire de casa lui moș Costache care era luminată de lămpi cu petrol, casa moșierului era iluminată electric, indicând un nivel al bunăstării materiale. Placa de pe ușă cu numele lui nu mai face alte precizări, demonstrând sobrietate, rigoare. Casa este un amestec de tendințe occidentale și orientale. Există și mărturii ale trecutului, și anume colecțiile sale impresionante de arme, semn al distincției nobiliare și al unui trecut eroic, mobilierul. Toate se îmbină cu elemente practice, strict necesare – mașina de scris, o masă de lemn), Pascalopol îmbinând utilul cu plăcutul. Colecția de tablouri definesc personalitatea sa ca fiind a unui colecționar. Portretul din tinerețe al acestuia îl înfățișează în uniformă de student bolliardic. Portretele sale domină între colecția de tablouri, fapt ce denotă un puternic cult al personalității, un ego impresionant, în contrast cu discreția pe care o manifestă în relațiile cu oamenii.

Pătruns în locuință, Felix îl cunoaște pe unchiul său, un omuleț straniu care îi răspunde bâlbâit: „nu-nu stă nimeni aici, nu cunosc”, pe verișoara Otilia și asistă la o scenă de familie – jocul de table. Naratorul îi atribuie lui Felix observarea obiectivă a personajelor prezente în odaia înaltă în care este introdus. Sunt realizate portretele fizice ale personajelor, cu detalii vestimentare și fiziologice care sugerează, în manieră clasică, trăsături de caracter și este prezentată, în mod direct, starea civilă, statutul în familie, elemente de biografie. Toate aceste aspecte configurează atmosfera neprimitoare, imaginea mediului în care pătrunde tânărul și prefigurează cele două planuri narative și conflictul. Replicile Aglaei anticipează conflictul succesoral, iar atitudinea protectoare a Otiliei motivează atașamentul lui Felix.

Intriga se dezvoltă pe două planuri care se întrepătrund: istoria moștenirii lui Costache Giurgiuveanu și destinul tânărului Felix Sima.

Competiția pentru moștenirea bătrânului avar este un prilej pentru observarea efectelor, în plan moral, ale obsesiei banului. Bătrânul avar, proprietar de imobile, restaurante, acțiuni, nutrește iluzia longevității și nu pune în practică nici un proiect privitor la asigurarea viitorului Otiliei, pentru a nu cheltui. Clanul Tulea urmărește succesiunea totală a averii lui, plan periclitat ipotetic de înfierea Otiliei. Deși are o afecțiune sinceră pentru fată, bătrânul amână înfierea ei, de dragul banilor și din teama de Aglae. Inițial într-un plan secundar, Stănică Rațiu urmărește să parvină, vizează averea clanului Tulea, dar smulge banii lui moș Costache. Pretutindeni prezent, divers informat, amestecându-se oriunde crede că poate obține ceva bani sau poate da lovitura vieții lui, personajul susține în fond intriga romanului, până la rezolvarea în deznodământ: Olimpia e părăsită de Stănică, Aurica nu-și poate face o situație, iar Felix o pierde pe Otilia, care pleacă la Paris împreună cu Pascalopol.

Alături de avaricie, lăcomie și parvenitism, aspecte sociale supuse observației și criticii romanului realist, sunt înfățișate aspecte ale familiei burgheze: relația dintre părinți și copii, relația dintre soți, căsătoria, orfanul. **Căsătoria** face parte dintre preocupările unor personaje: Aurica, fata bătrână, are obsesia căsătoriei; Titi se tulbură erotic și trăiește o scurtă experiență matrimonială; Pascalopol dorește să aibă o familie și se căsătorește cu Otilia; Felix se va căsători, ratând prima iubire, după ce își va face carieră. În clanul Tulea, rolurile sunt inversate: Aglae conduce autoritar, Simion brodează, iar mai târziu este abandonat în ospiciu. Motivul **paternității** este înfățișat diferențiat: orfanii au doi proiectori: Costache și Pascalopol. Moș Costache este zgârcit, dar își iubește sincer fiica,

deși n-o adoptă legal, în timp ce Aglae, adevăratul avar al romanului, strivește personalitatea copiilor săi, anulându-le șansa împlinirii matrimoniale.

Planul formării tânărului Felix, student la medicină, urmărește experiențele trăite de acesta în casa unchiului său, în special iubirea adolescentină pentru Otilia. Este gelos pe Pascalopol, dar nu ia o decizie, fiindcă primează dorința de a-și face o carieră. Otilia îl iubește pe Felix, dar după moartea lui moș Costache, îi lasă tânărului libertatea de a-și împlini visul și se căsătorește cu Pascalopol, bărbat matur, care îi poate oferi înțelegere și protecție. În epilog, aflăm că Pascalopol i-a redat cu generozitate libertatea de a-și trăi tinerețea, iar Otilia a devenit soția unui conte exotic, căzând în platitudine. Ea rămâne pentru Felix o imagine a eternului feminin, iar pentru Pascalopol, o enigmă.

În ceea ce privește **iubirea**, deosebim mai multe **tipologii manifestate**: *paternă, filială, pasională, matrimonială, cupidă, platonică, incestuoasă, neîmpărtășită*. La antipodul acestor manifestări stau sentimente ca *ura, invidia, gelozia, trădarea, interesele, indiferența, divorțul, iubirea maladivă, obsesivă*.

În privința relațiilor care se stabilesc între persoane, Otilia este curtată de Felix, Pascalopol și Titi, iar de Felix se îndrăgostesc Aurica, Georgeta și Lili, nepoata lui Stănică. Titi se îndrăgostește de Ana Sohațki, cu care se însoară, iar Aurica se consolează cu Weissmann. Otilia fuge în final cu contele argentinian, iar Felix rămâne cu o fată dintr-o familie bogată.

Sentimentele sunt degradate în roman, simptom al unei societăți bolnave, în care dragostea adevărată, pură, ideală dintre Felix și Otilia este o raritate, mai mult un accident. Ea constituie punctul de plecare al afectivității, care pe urmă se pervertește, deoarece Otilia, între un tânăr care nu este realizat și un bărbat matur cu experiență și bani, îl alege pe cel din urmă. **Călinescu însuși afirma că „nu există nici o enigmă în acest roman, ea existând doar în mintea lui Felix și a lui Pascalopol, care nu poate înțelege această alegere”.** Pentru o fată ca Otilia, care trece prin nesiguranța zilei de mâine, prin atacul pe care îl exercită familia asupra ei, nu există altă soluție. **Otilia de fapt nu își caută un iubit, ci mai degrabă, un tată, care să îi ofere siguranță.** Otilia este o fire pragmatică și nu alege între doi bărbați, ci între o situație instabilă, precară, cu multe semne de întrebare și cu o lungă așteptare și o situație care se rezolvă rapid și care îi dă libertate. Faptul că se mărită cu Pascalopol este mai mult o evadare, ea fiind singura care se salvează din acest mediu.

Felix devine, la rândul lui, un arivist, înaintând pe scara socială prin căsătorie din interes.

Căsătoria reprezenta în epoca descrisă în roman mai mult o formă de contract social. Căsătoria dintre Otilia și Pascalopol are ca suport situația financiară a lui Pascalopol. Pentru Otilia, Pascalopol constituie mai mult un prieten decât un soț, un confident, față de care nutrește sentimente de admirație, de respect și care îi oferă siguranță și încredere. Pascalopol intră în categoria colecționarului, casa sa fiind plină de obiecte de artă. Otilia este ca un obiect de colecție prețios pentru moșier. Acesta o iubește atât de mult încât are puterea să îi dea libertatea, atunci când își dă seama că ea vrea mai mult de la viață. Are simțul ridicolului și generozitatea de a nu o ține prizonieră a bătrâneții lui.

Sentimentul care se înfiripează între cei doi tineri, Felix și Otilia, este aparent o dragoste pură, ideală, care în societatea respectivă nu are cum să aibă sorti de reușită. Există cu toate acestea condiții care ar favoriza această poveste de dragoste. Ambii sunt orfani, tineri și frumoși, liberi să aleagă.

În expozițiune, Otilia îi apare lui Felix luminoasă, decupându-se pe conturul întunecat, având atitudine de zeitate protectoare. Rolul ei este acela de călăuză în labirint. Atitudinea ei este protetoare, afectuoasă, prietenoasă (cei doi se situează la început în paradigma fraților).

Dragostea dintre cei doi nu poate avea un final reușit, deoarece cei doi sunt adolescenți, nu au încă ferm conturate opțiuni. La început, funcționează instinctualitatea și atracția, precum și familiaritatea. Otilia este învățată cu luxul, iar vinovați de orientarea lor înspre o viață plină de lux și plăcere este Moș Costache, întrucât a privat-o de toate bucuriile unei tinere, dar în special Pascalopol.

Există mai multe cauze care împiedică alegerea lui Felix și consecvența în dragostea față de Otilia. El își face niște complexe, se judecă în raport cu Pascalopol, deoarece acesta declanșase competiția, își face probleme că el nu va putea să îi ofere fetei tot luxul pe care i-l putea asigura Pascalopol. Amândoi tinerii gândesc din perspectiva situației materiale pentru că ei sunt prizonierii mentalităților. Felix nu are o reprezentare corectă a veniturilor sale, care erau gestionate incorect de Moș Costache. Acesta află că era încărcat cu diferite cheltuieli pe care nu le făcuse niciodată, însă nu se revoltă. De asemenea, nu avea experiență în cheltuirea banilor. Nefiind un luptător, se mulțumește cu ceea ce i se dă. Chiar faptul că Otilia se îndrăgostește de el nu este un merit personal, el nefăcând eforturi pentru a o cuceri.

Portretul de statuie grecească al lui Felix îl defavorizează pe Pascalopol, care era un bărbat corpulent, trecut de tinerețe, deși distins în societate.

Iubirea celor doi adolescenți trece prin toate vârstele. Otilia se manifestă ca o mamă, grijulie, iar la rândul lui, Felix manifestă intenția de a o proteja. Băiatul se află în relație de competiție cu Pascalopol. La început, moșierul îl include în planurile lui (plimbările la moșie), pentru păstrarea aparențelor (Otilia nu putea merge singură cu moșierul) dar și pentru a studia relația dintre tineri.

Asemănarea lui Felix și a Otiliei în fotografia lor de când erau copii constituie o manifestare a androginiei, dar și a caracterului ambiguu. Otilia este independentă, impulsivă, iar Felix, moale, pasiv, feminin. În cealaltă fotografie, pe care i-o arată Pascalopol, Felix nu o mai recunoaște, și are sentimentul de culpabilitate pentru acea schimbare.

Prin comparație cu Aurica, Otilia este superioară prin frumusețe, inteligență, farmec, devenind extrem de atrăgătoare pentru Felix întrucât și sfera cunoștințelor lui este destul de limitată.

Studentă la Conservator, înzestrată cu un temperament de artistă, Otilia îi va purta de grijă lui Felix, încă din seara sosirii tânărului în casa lui moș Costache. Neavând o cameră pregătită, ea îi va oferi cu generozitate camera ei, prilej pentru Felix de a descoperi o parte din personalitatea exuberantă a ei. Prin acest gest, Otilia îi deschide băiatului o poartă către intimitatea sufletului ei.

Între cei doi se naște încă de la început o afecțiune delicată, determinată și de condiția lor ca orfani. Impulsiv și încă imatur, Felix percepe dragostea la modul romantic,

transformând-o pe Otilia într-un ideal feminin. El are nevoie de certitudini, iar comportamentul derutant al fetei îl descumpănește, pentru că nu-și poate explica schimbările de atitudine, trecerea ei bruscă de la o stare la alta. Însuși scriitorul justifică misterul personajului feminin prin prisma imaturității lui Felix, afirmând: „Nu Otilia are vreo enigmă, ci Felix crede aceasta. Pentru orice tânăr de 20 de ani, enigmatică va fi în veci fata care îl va respinge, dându-i totuși dovezi de afecțiune”. Otilia însăși recunoaște cu sinceritate față de Felix că este o ființă dificilă și se autocaracterizează: „Sunt foarte capricioasă!”.

Contradicțiile Otiliei îl contrariază și pe Felix. Inițial, tânărul ezită între a crede bârfele clanului Tulea și a-i păstra o dragoste pură Otiliei, iar mai apoi, când Otilia pleacă pe neașteptate la Paris, Felix are o scurtă aventură cu Georgeta, „fată faină”, pe care i-o prezintă Stănică.

Dragostea celor doi este ca o formă de opoziție față de meschinăria sentimentelor, de convenționalitatea căsătoriei burgheze. Ridicolul apare din faptul că Aglae promovează pe de o parte ideea căsătoriei ca fiind forma superioară de existență, singura viabilă, iar pe de altă parte, propria ei căsătorie este un model nereușit, cu un soț bolnav, decrepit, măcinat de boală. În jurul lor sunt numai cupluri instabile. Stănică și Olimpia (cuplul care se separă din cauză că Stănică se căsătorește cu Georgeta), Aglae și Simion, Aurica și Weissmann, Titi și Ana Sohațki. Din aceste perechi ei înțeleg că oamenii nu se împlinesc prin căsătorie. Acele cupluri exclud iubirea. Fie aceasta e unilaterală, fie obișnuință (**Stănică-Olimpia** – cuplu care se bazează pe un contract social, toleranță, înțelegere. El pretinde că vrea un moștenitor – scopul suprem al căsătoriei – și, în momentul în care copilul moare, are motiv să se despartă și să se căsătorească cu Georgeta. De asemenea, un alt factor care unea cuplul Stănică-Olimpia îl constituia averea femeii, pe care bărbatul spera să o obțină prin intermediul ei. Atunci când dispare mirajul averii, dispare și atracția față de Olimpia. Căsătoria sa cu Georgeta îi satisface orgoliul masculin, prin faptul că Georgeta era o femeie frumoasă, pe care o putea folosi și în relațiile sale politice.)

În ceea ce privește cuplurile celor tineri (**Aurica-Weissmann** și **Titi-Ana**), iubirea constituie pentru ei mai mult un accident, o întâmplare. Titi este imatur sentimental, incapabil de a iubi, de a se fixa pe un sentiment, autism specific retardaților, dar și victima influenței mamei. Pe Otilia, Titi o consideră o femeie ușoară, tot din cauza influenței mamei asupra sa.

Povestea de dragoste dintre Felix și Otilia este prezentată în manifestările ei exterioare cu discreție. Cei doi păstrează distanța. Dragostea lor se naște din contemplație, din așteptare. Este o iubire romantică, platonică, fără multe declarații patetice (nici unul din ei nu are un caracter angajant, amândoi sunt nehotărâți – nehotărârea fiind specifică adolescenței). Otilia oscilează între Pascalopol și Felix. Se pune accentul pe „enigma Otiliei”, însă această enigmă există doar în capul celor doi bărbați, fiecare la rândul său rostind acest cuvând relativ la Otilia. Din punctul de vedere al naratorului, atunci când focalizarea este zero (naratorul este omniscient), nu poate fi vorba de o enigmă, pentru că el cunoaște tot. Cu toate acestea, ni se spun foarte puține despre ceea ce gândește Otilia. Aparența de enigmă rezultă din diferența de focalizare (externă în ceea ce o privește pe Otilia – ca în romanul lui Camil Petrescu, Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război, unde nu putem ști ce gândește Ela – și interioară, în cazul lui Felix).

În vizitele la moșia lui Pascalopol se manifestă forțele de atracție ale moșierului, care încearcă să-i fixeze sentimentele Otiliei prin etalarea bunăstării sale. În cazul lui Pascalopol, intenția este vizibilă, întrucât el însuși mărturisește indecizia, spunând că nu știe dacă o iubește pe Otilia ca pe o fiică sau ca pe o amantă. Putem vorbi de o paternitate frustrată a moșierului, de insatisfacțiile într-o căsătorie de conveniență, consumată și încercarea târzie de a recupera tinerețea pierdută alături de o fată frumoasă, inteligentă.

Prin discuțiile pe care le poartă cu Felix, Otilia dă dovadă de mai multă maturitate și de un plus de realism față de Felix, tratându-l pe acesta din urmă ca pe un copil. Dragostea este atributul tinereții, adolescenței și trebuie trăită cu intensitate, deoarece nu se mai poate întoarce, iar căsătoria rămâne un contract încheiat între două părți, avantajos pentru ambii, realizat în cadrul aceleiași categorii sociale. Otilia și Felix devin, prin căsătorie, ariviști, progresând prin intermediul acesteia.

Ultima întâlnire între Felix și Otilia, înaintea plecării ei din țară împreună cu Pascalopol, este esențială pentru înțelegerea personalității tinerilor și a atitudinii lor față de iubire. Dacă Felix este intelectualul ambițios, care nu suportă ideea de a nu realiza nimic în viață și pentru care femeia reprezintă un sprijin în carieră, Otilia este cocheta, care crede că rostul femeii „este să placă, în afară de asta neputând exista fericire”. Otilia concepe iubirea în felul aventuros al artistului, cu dăruire și libertate absolută, în timp ce Felix este dispus să aștepte oricât în virtutea promisiunii că, la un moment dat, se va căsători cu Otilia. Dându-și seama de această diferență, dar și de faptul că ea ar putea reprezenta o piedică în calea realizării profesionale a lui Felix, Otilia îl părăsește pe tânăr și alege siguranța căsătoriei cu Pascalopol.

Prin prima plecare a fetei la Paris, aceasta dorește să afle dacă afecțiunea dintre ea și Pascalopol se poate converti într-una matrimonială. Întorcându-se, Otilia este schimbată. Portretul ei, din perspectiva lui Felix, arată o femeie matură, cu tot felul de umbre în spatele privirii, cu o maturitate și o studiere a gesturilor care arată că ea s-a maturizat prin acea experiență. De asemenea, plecarea la Paris constituie pentru Otilia o modalitate de evadare din cercul strâmt al clanului, manifestare a libertății de acțiune. Sunt prezentate în numeroase pagini tulburările lui Felix suferind din cauza lipsei Otiliei, gelos și nesigur. Starea lui generală din roman este de derută, de confuzie. Clanul o urmărește cu gândul chiar și la Paris, dovadă fiind scrisoarea trimisă de Stănică Otiliei, în care se critică subtil moralitatea ei, cenzura burgheză (falsa mască a moralității) acționând astfel chiar și la distanță. Experiența aceasta este foarte importantă, pentru că demonstrează Otiliei că poate trăi fără Felix și că poate să-și ducă viața alături de Pascalopol.

Pascalopol este în cele din urmă un nobil, deoarece are puterea să renunțe la ea, și de a nu o ține prizonieră, redându-i libertatea de a-și trăi tinerețea alături de un conte exotic, undeva în Argentina. El este ca un fel de surogat de tată, cel care are grijă temporară de adolescentă, până când ajunge la maturitatea feminității. Acesta suplinește lipsa de grijă a bătrânului, moș Costache, care, de altfel, la modul declarativ este plin de intenții bune și chiar afirmă că o iubește pe Otilia și că strânge bani pentru ea. El își găsește astfel o motivație ca să strângă avere, situație tipică avarului.

Există mai multe tipuri de iubire: *paternă, filială, matrimonială, amor, platonică, împărtășită/neîmpărtășită, maternă, fraternă*, o mare parte din acestea fiind degradate.

Dragostea *paternă* este incestuoasă (între Pascalopol și Otilia, dar și între Moș Costache și Otilia), dragostea *filială* este incestuoasă deoarece Otilia se manifestă mai mult decât ca o fiică față de Pascalopol și moș Costache, cea *matrimonială* este degradată prin concubinaj, amor liber, *amorul* este degradat prin concupiscentă (încălnația către plăceri trupești, senzuale), *iubirea platonice și împărtășită* se degradează prin iubirea neîmpărtășită. Cauzele acestor schimbări sunt banul, influența societății, mentalitățile și slăbirea credinței.

Relațiile de familie, conceptul de familie sunt de asemenea degradate, distruse.

Rolul important al familiei este promovat de Stănică Rațiu, vorbind despre fundamentul matrimonialului, ca un adevărat demagog a cărui pledoarie este corectă, însă nimeni nu îi urmează principiile. Aglae intervine de câteva ori în restabilirea normelor morale, însă inefficient, deoarece societatea dispune de libertăți prea mari, iar Aglae, fiind femeie, nu are autoritatea necesară în familie. Ea nu îi dă zestrea Olimpiei din avariție și deoarece este un om conservator, care ține mult la propria persoană, nepăsându-i la modul real de ceea ce se întâmplă cu copiii. Cu toate acestea, își ocrotește excesiv copiii, dragostea sa maternă luând niște forme aberante, tiranice. Argumentele ei sunt contradictorii, întrucât îl obligă pe Titi să divorțeze. Ea reprezintă tipul mamei geloase, care încearcă să-și țină copiii în preajmă

Dragostea *matrimonială* este și ea degradată, acest fapt rezultând din relația soților Tulea. Simion este desconsiderat de soție, acuzat de imoralitate („Stricatele ți-au mâncat averea!”), cauză pentru care Aglae are o ură feroce și instinctivă împotriva femeilor ușoare. Casa în sine este antonimul unui lăcaș al dragostei și al familiei, deoarece iubirea este substituită cu ura.

Dragostea *fraternă* este de asemenea degradată. Aglae se instituie ca un fel de ocrotitor al lui moș Costache (el este ca un fel de copil pe care ea îl tutelează), însă grija ei este aceea de a nu se risipi averea fratelui, manifestându-se fără nici un fel de milă în momentele atacului și nefiind interesată de sănătatea fratelui cât de concentrarea averii. Ocupă împreună cu toată familia ei casa, în timp ce Stănică mănâncă cu nonșalanță salamul de Sibiu. Stănică, prin aceste gesturi, arată frica de moarte, căreia îi opune viața și dorința de a trăi. Întreaga scenă este ca un fel de priveghi, la care se bea și mănâncă, triumful vieții celebrat asupra morții. Personajele sunt niște firi instinctive, dominate de porniri joase, incapabile de compasiune.

În cazul dragostei *paterne* a lui Stănică Rațiu față de fiul său, Relișor, se poate observa lipsa dragostei față de fiu. Avocatul se plânge, făcând din moartea băiatului o adevărată tragedie, scrie un text impresionant pe piatra de mormând și un anunț lamentat în ziar, expunând sentimentul. El se consolează cu toate acestea rapid, abandonând mama copilului și însurându-se cu Georgeta.

În ceea ce privește dragostea *neîmpărtășită*, Aurica este condamnată să rămână fată bătrână din cauza mentalităților, educației și a limitei cunoștințelor impuse de familie (ea nu putea să cunoască decât persoanele care intrau în casa ei). Din această cauză, își face o fixație pentru Weissmann, orice bărbat constituind un potențial soț. Nu are prejudecăți în privința vârstei lui Pascalopol.

Pentru **portretizarea personajelor**, autorul alege tehnica balzaciană a descrierii mediului și fizionomiei pentru deducerea trăsăturilor de caracter. Portretul pornește de la **caractere tipologice clasice** (avarul, arivistul, tânărul ambițios, fata enigmatică, moșierul

cultivat, rafinat și generos, alienatul mintal), cărora realismul le conferă dimensiune socială și psihologică. Romanul realist tradițional devine o adevărată comedie umană, plasând în context social personaje tipice. Tendința de generalizare conduce la realizarea unei tipologii: moș Costache – avarul iubitor de copii, Aglae – „baba absolută fără cusur în rău”, Aurica – fata bătrână, Simion – dementul senil – Titi, debil mintal, infantil și apatic, Stănică Rațiu – arivistul, Otilia – cochetă, fata enigmatică, Felix – ambițiosul, Pascalopol – aristocratul rafinat, moșierul cultivat și generos.

Referitor la **asemănările personajelor călinesciene cu cele ale lui Balzac** (analogii cu schema balzaciană), putem afirma că Moș Costache are ticurile lui moș Goriot (bâlbâiala și surzenia), precum și motivația lui (are o fată pentru care strânge zestre). Otilia este atacată din cauza moștenirii, iar Eugenie Grandet este asaltată de pețitori, tânărul Felix vine în casa bătrânului ca orfan, având același statut cu vărul Eugeniei, cel de care ea se și îndrăgostește, casele celor doi bătrâni sunt asemănătoare, chiar dacă sunt neîngrijite și neprimitoare, șocând prin etalarea bogăției, ajunsă într-o stare de degradare

Portretul călinescian de tip balzacian este demonstrativ, caricatural, construit pe amănunte care conotează sugestii legate de psihologia personajului. George Călinescu particularizează un tablou social care ilustrează drama prăbușirii unei societăți bolnave.

Relațiile personajelor gravitează în jurul celor doi poli, Costache Giurgiuveanu și Aglae Tulea. Moș Costache este tutorele Otiliei Mărculescu și al lui Felix Sima. El le propune un alt model de tată, pe Pascalopol. Aglae are trei copii, Olimpia, Aurica și Titi. Olimpia este într-o relație fals maritală cu Stănică Rațiu.

Costache Giurgiuveanu este personajul central al romanului și întruchipează **avarul**. Direct sau indirect, el hotărăște destinele celorlalte personaje care roiesc în jurul averii sale, în goana după moștenire. El este unchiul lui Felix, cumnat cu doctorul Iosif Sima, care avusese o singură soră, căsătorită cu Costache, dar care murise demult. După moartea doctorului, Costache devenise tutorele lui Felix. Giurgiuveanu este tatăl vitreg al Otiliei, deoarece fusese căsătorit, a doua oară, cu mama acesteia, care murise și ea, dar bătrânul n-o înfiase oficial pe fată.

Încă de la începutul romanului, apariția lui este bizară. Cuvintele rostite de el, „Aici nu locuiește nimeni!” sunt halucinante, înspăimântătoare și sugerează **caracterul închis al personajului**. Fiind tutore legal, Moș Costache încearcă să păstreze averea tânărului, dar să-l îndepărteze pe acesta. De asemenea, alt motiv al rostirii acestor cuvinte îl constituie zgârcenia fenomenală a bătrânului, teama de schimbare, respingerea, dorința de a scăpa de o grijă. Afirmatia sună straniu și îngrozitoare mai ales pentru tânărul pierdut în noapte pe străzile Bucureștiului.

!!!!//...\\\\!!!! Felix își imaginase că tutorele său e un om masiv, „de o greutate extraordinară”, având în vedere că știa despre el că este bogat, că deține mai multe imobile, însă îi apare în față un „**om mititel**, puțin adus de spate, cu o chelie de porțelan, cu fața spână, buzele galbene de prea mult fumat, cu ochii clipind rar și moale”. Portretul fizic compune, prin **caracterizare directă**, un personaj ce se apropie de grotesc.

Costache Giurgiuveanu este tipul de avar, înscriindu-se în descendența lui **Hagi-Tudose** al lui Delavrancea sau **Harpagon** al lui Moliere, dar se distanțează de aceștia prin

încercarea de a-și depăși condiția. De asemenea, moș Costache se aseamănă cu personajul lui Balzac, **Moș Goriot**, având aceleași ticuri ca acesta (bâlbâiala și surzenia) și aceeași motivație de a strânge zestrea (o fată).

George Călinescu folosește o gamă foarte variată a **procedeeleor de caracterizare indirectă**: aspectul exterior și interior al casei trimite, cu toate detaliile descriptive, către avariția personajului, dar și către un soi de parvenitism, arhitectura casei sugerând intenția de a executa grandiosul clasic în materiale nepotrivite. **Casa lui Moș Costache** este un amestec de stiluri arhitectonice, realizate prin imitații de proastă calitate de către maeștrii italieni. Se realizează contrastul între original și kitsch. Modalitatea în care sunt folosite materialele de construcție este degradantă, la fel ca semnele trecerii timpului. Acestea anticipă și degradarea umană. Cuvântul central este „caricatură”, deoarece elementul grotesc este cel care domină în roman. Observăm contrastul între ambiția de constructor și modalitatea prin care sunt imitate modelele europene (rozeta gotică, vitraliile). Vopseaua cafenie semnifică un amestec de culori și anticipă faptul că Moș Costache construia folosind materiale de construcții provenite de la alte case.

Moș Costache reprezintă tipul avarului, având câteodată **porniri de vagă generozitate**, dar pe care le înnăbușă, deoarece nimeni nu îl acuză pentru avariție. **Din perspectiva celorlaltor personaje**, este numit de Otilia „cam avar”, însă tolerat de aceasta (principiul toleranței se exercită într-un mod invers, oamenii fiind toleranți față de defectele lui). Pascalopol îl consideră „un om de treabă”, Stănică îl numește „pezevenghi”, iar Felix constată că avariția lui este mai mult o manie (tehnica multiperspectivismului).

Un amănunt important se referă la **originea lui Moș Costache**, care, la fel ca și Stănică Rațiu, este **macedonean**. Avariția descinde din spiritul chivernisit al neamului lor, care este o formă degradată. Familia trăiește de pe urma afacerilor imobiliare, întrucât Moș Costache **are cultul caselor** (el știe că o casă reprezintă cel mai solid plasament și că o poate închiria, în felul acesta având un venit constant). **Sentimentul de siguranță** i-l conferă **legătura de chei**. El ține toate cheile de la casă, având astfel un control asupra a tot ceea ce se cheltuiește. Chiar și pe patul de moarte, el își manifestă obsesia față de legătura de chei. Ridicolă este **iluzia sa că poate controla și după moarte situația financiară**, păstrând cheile. **Concepția lui despre viață este să muncească și să strângă.**

El a fost căsătorit prima dată la 20 de ani, prin aranjamentul familiei; a rămas văduv la 28 de ani, trăind în singurătate încă 20 de ani, fapt care explică obișnuința sa de a avea controlul și de a nu cheltui inutil. Se recăsătorește, cu mama Otiliei, din considerente materiale, reușind să își sporească averea cu zestrea femeii. Cu toate acestea, nu face gestul de recunoștință de a asigura viitorul fetei. Rămas văduv, ajunge sub tutela surorii, Aglae, duce o viață austeră, cu teama permanentă de risipă. Are o abilitate specifică omului care nu are foarte multă educație, compensând prin daruri native, câștigând bani prin diverse metode: închiriaza apartamentul studenților, cărăora le confiscă obiecte în cazul în care nu plătesc, și pe care apoi le vinde. El își întreține iluzia unei munci cinstite, ținând evidența cheltuielilor făcute pentru Felix, inventând unele cheltuieli, făcându-l părtaș la o casă construită pentru Otilia, fără consimțământul băiatului. Felix este naiv, imobil, pasiv și nu are capacitate de a reacționa. Prin această preocupare față de „fe-fetița” lui el este **umanizat**. Umanizarea sa se motivează și prin respectul pe care îl avea față de Pascalopol, precum și prin încrederea față de Felix.

Când Otilia ia bani dați în plus de Pascalopol, sub motiv că trebuie restituiți, Costache se supără dar nu protestează. Se supune percheziției, iar Otilia știe tot timpul să controleze situația.

Din experiență vine neîncrederea în autorități, din această cauză el nu depune nimic la bancă, dar și din plăcerea avarului de a-și ști banii aproape. El schimbă mereu locul banilor, ca explicație a faptului că este mereu noaptea prin grădină, cu caseta pe care o identifică în final Stănică. Fiind un bun psiholog, avocatul intuiește că aceasta trebuie să fie în apropierea bătrânului. În cele din urmă, presupunerile lui Stănică se adevăresc, întrucât găsește banii chiar sub salteaua lui Moș Costache.

Gesturile, bâlbâiala, răgușeala sunt arme de apărare, reacții provocate de teama de a nu fi jefuit, de a nu fi nevoit să dea vreun ban cuiva. Ciudățenia personajului este dată de glasul „stins” și „răgușit”, dar și de duioșiile și emoțiile știute numai de el, când își freca mâinile cu „un răs prostesc” sau de atitudinea față de Otilia pe care „o sorbea umilit din ochi și râdea din toată ființa spână când fata îl prindea în brațele ei lungi”.

Ținuta vestimentară este ridicolă, poartă ciorapi de lână de o grosime „fabuloasă” și „plini de găuri”, unghiile netăiate, ghetе de gumilastic, nădragii largi de stambă colorată prinși cu sfoară, aceste detalii accentuând avariția personajului.

Sentimentele paterne pe care le are pentru Otilia nu sunt suficiente pentru a legaliza adopția fetei, a face testament sau a depune o sumă de bani la bancă, într-un cont pe numele ei, deși este convins că așa ar fi fost drept și cinstit. Patima pentru bani și avariția sunt mai puternice și-l fac să ezite, dovedind un caracter slab. Otilia îl înțelege la rândul ei și nu poate fi supărată pe „papa” care este „un om bun, dar are și el ciudățeniile lui”.

Opoziția cu membrii familiei este foarte fragilă. Din când în când le ia apărarea lui Felix și Otiliei, dovedind că este capabil și de astfel de reacții. Ca tutore, le acordă libertăți mari celor doi adolescenți, dar nu pentru că e lipsit de prejudecăți, ci pentru că nu are spirit familial și nici sentimentul răspunderii unui tată adevărat. Relația cu celelalte personaje este dominată de o suspiciune permanentă, bănuind mai ales pe Aglae și pe Stănică Rațiu că îi pândesc averea, deși și celelalte personaje au, într-o măsură mai mare sau mai mică, interese materiale la Giurgiuveanu. Relațiile lui Costache cu familia Tulea sunt degradate și conflictuale: de Aglae îi este frică, pe Aurica o urăște, Stănică este pentru el un adevărat pericol, iar pe ceilalți îi ignoră.

Moartea sa se produce în etape, existând o serie de avertismente. Aglae declară un fel de stare de asediu, de teamă că cineva ar putea să fure din obiectele bătrânului. Instituie astfel un fel de ocupație a casei fratelui ei, procedând ca un general pe câmpul de luptă. Priveghiul degenerază într-o adevărată petrecere prin contribuția lui Stănică. Ceilalți nu sunt înduioșați de situația precară a sănătății lui Costache, fiecare dintre ei așteptând moartea sa și, implicit, obținerea moștenirii care li se cuvenea. Spectacolul morții bătrânului trezește compasiune prin faptul că el este păzit și apoi abandonat, iar Stănică profită de un moment prielnic sustrăgându-i banii. Critica îl consideră pe Stănică autorul moral al morții bătrânului. George Călinescu vrea să illustreze că acumularea de capital pentru omul lipsit de orizont cultural este inefficientă. Faptul că el era extraordinar de bogat nu-i schimbă viața. El trăiește tot în condiții austere, suprimându-și toate plăcerile, neavând nici o bucurie decât aceea de a aduna bani, și este fixat pe acest obiectiv. Ironia naratorului sancționează tendința aceasta de acumulare a unei averi fără știința de a-i da o destinație superioară. El nu strânge pentru urmași și are iluzia că este

nemuritor. Are intenția de câteva ori de a pune niște bani deoparte pentru Otilia, dar egoismul, simțul de conservare îl împiedică să o facă. Moartea lui nu este regretată de nimeni, pentru că este așteptată de toți, în scopul obținerii moștenirii.

Otilia Mărculescu: . Ca și Gustave Flaubert, care spunea „Madame Bovary c'est moi”, George Călinescu își dezvăluie latura feminină a personalității, aspectul adolescentin și ambiguu proiectate asupra personajului Otilia. G. Călinescu a proiectat asupra acestui personaj toate neliniștile și aspirațiile sale. Ea constituie „eroina mea lirică”, proiecția autorului în afară, „tipizarea mea în ipostază feminină” (G. Călinescu). Este cel mai modern personaj al romanului, atât prin tehnicile de realizare, cât și prin problematica sa existențială, reprezentând **tipul feminității, al cochetei și al fetei enigmatice**.

O tânără de vreo 18 ani, este fiica celei de-a doua soții a lui Costache Giurgiuveanu, femeie frumoasă și bogată, care „murise de supărare” și-i lăsase lui toată averea, laolaltă cu îndatorirea creșterii Otiliei, rămasă de mică fără mamă. Costache o crește ca pe fiica lui, dar avariția îl împiedică să o înfieze oficial sau să-i asigure, în mod concret, un viitor.

Fascinantă și imprevizibilă, Otilia se diferențiază de celelalte personaje feminine din literatura română – de Sașa Comăneșteanu din Viata la țară de Duiliu Zamfirescu și de Olguța din La Medeleni de Ionel Teodoreanu – prin aceea că ea se află permanent într-un proces dinamic, în continuă devenire. În ceea ce privește asemănările cu personajele balzaciene, există o relație de similitudine între Otilia și Eugenie Grandet, care era asaltată de pețitori.

Portretul fizic, relatat direct, prin ochii lui Felix, sugerează, indirect, trăsăturile sale morale de delicatețe, tinerețe, farmec, cochetărie, inocență și maturitate: „...un cap prelung și tânăr de față, încărcat de bucle, căzând până la umeri. Fata, subțirică, îmbrăcată într-o rochie foarte largă pe poale, dar strânsă tare la mijloc și cu o mare coleretă de dantelă pe umeri, îi întinse cu franchețe un braț gol și delicat...”

Definită indirect, de fapte, gesturi, vorbe și gânduri, Otilia este un personaj complex, cu un comportament derutant, fiind capabilă de emoții puternice, apoi trecând brusc de la o stare la alta, împrăștiată și visătoare uneori, dovedind altele, în mod surprinzător, luciditate și tact. Este un amestec ciudat de atitudine copilăroasă și maturitate în același timp: aleargă desculță prin iarba din curte, se urcă pe stogurile de fân în Bărăgan, stă ca un copil pe genunchii lui Pascalopol, dar este profund lucidă și matură atunci când îi explică lui Felix motivele pentru care ei doi nu se pot căsători, dovedind o autocunoaștere desăvârșită a propriei firi: „Eu am un temperament nefericit: mă plictisesc repede, sufăr când sunt contrariată”.

În afară de moș Costache, un alt personaj care joacă rol de „părinte” al Otiliei îl constituie Aglae, sora bătrânului. Ea se încadrează în tipologia pedagogului rău, mama vitregă, cea care exercită o cenzură severă și este ca un fel de oglindă deformată pentru Otilia, care o face să înțeleagă perspectiva socială. Ea este „gura lumii” și încearcă să-i cenzureze comportamentul. Otilia neavând o mamă, nu are un comportament dirijat, educat. Ambiguitatea comportării ei constă în faptul că nu mai este o fetiță, începe să devină femeie și acționează instinctiv ca o femeie, seducând orice potențial candidat. Otilia are gesturi acaparatoare – îl ia de mână pe Felix, îl trage, îl conduce, ea este inițiatorul. Aglae intuiește faptul că nu Aurica este urâtă, ci că Otilia este o primejdie,

fiind prea frumoasă, de aceea dorește să elimine competiția. Educația pe care i-o face Aglae Otiliei este importantă deoarece ea constituie o instanță etică, morală (morală creștină, morală falsă a societății burgheze). Aglae urăște imoralitatea prin instinctul ei (bărbatul ei fusese imoral). Are instincte maternelle puternice. Îi demonstrează Otiliei că nu va avea parte niciodată de averea lui Moș Costache, deoarece se va lovi mereu de opoziția familiei. Prin faptul că este intransigentă, o face pe Otilia să înțeleagă că nu are nici o șansă de a rămâne în acest mediu și că trebuie să-și găsească un sprijin în altă parte.

Aglae o învață pe Otilia cu greutățile, o învață să lupte, să stea pe picioarele ei, să nu se bazeze pe averea lui Moș Costache sau pe sentimentele tutorelui său, întrucât el era subordonat familiei. În relație cu Felix, îi demonstrează că era un tânăr schimbător. Chiar dacă o iubește, nu are capacitatea financiară și curajul să o susțină.

Un alt „părinte” al fetei îl constituie moșierul Pascalopol. Încearcă să-l determine pe Costache să-și facă datoria, legiferând situația Otiliei, vine în mod constant la masa de joc și pierde sume de bani pentru a fi aproape de Otilia, îi face cadouri (inelul, simbolul unei legături puternice, al unui angajament – la fel ca în Opera Faust de Goethe, unde Margareta este ispășită cu bijuterii). Sentimentele lui sunt oarecum incestuoase, pentru că Otilia crescuse sub ochii lui. După cum el însuși spune, Pascalopol nu știe dacă o iubește pe Otilia ca pe o fiică sau ca pe o amantă. Această confuzie derivă din afecțiunea manifestată într-un mod nepotrivit față de el. Ea este cea care nu se comportă ca o fiică, ci ca o amantă.

Otilia este o ființă realistă, care înțelege oamenii așa cum sunt, cu limitele lor (când își dă seama de avariția lui Moș Costache în momentul când îi cere bani pentru o rochie, nu mai insistă, realizând cât de greu îi era acestuia să cheltuiască banii). Portretul ei este realizat de mai multe ori, în etape succesive, manifestând transformările subtile, dinspre exterior spre interior. Ca toate portretele lui Călinescu, el are conotații morale. Ea este favorizată de soartă, deoarece viitorul ei sprijin, Pascalopol, este un apropiat al familiei. Atentând la libertatea lui Pascalopol și atrăgându-i constant atenția asupra fetei ei, Aglae o motivează pe Otilia să fie mai vicleană în a-l seduce.

Prin pornirile ei adolescente, demonstrează dorință de evadare, răzvrătire, energie și pasiune, lipsă de control, specifică adolescenților.

Față de Georgeta, Otilia se diferențiază prin cercul de cunoștințe (al Otiliei este mult mai restrâns) și prin aceea că Georgeta se vinde pentru a fi întreținută de un general. O altă diferență constă în faptul că în punctul de pornire al romanului, Otilia este inocentă.

Ca mentalități, amândouă se încadrează în tipologia arivistului, folosindu-se de calitățile lor pentru a subjuga bărbații.

Excursia Otiliei la Paris este ca un fel de verificare a faptului că dragostea filială se poate converti în dragoste matrimonială. Otilia își dă seama că este dependentă de modul de viață pe care i-l oferă Pascalopol.

Fata face parte din tipologia aventuriei și a arivistei (în cele din urmă se mărită cu un conte argentinian – averea nu este suficientă pentru ea, dorind și titlu nobiliar).

Cele două personaje care reprezintă inocența, puritatea, Felix și Otilia, sunt până la urmă atrași de modelul celorlalți. Ei sunt înglobați în această lume mercantilă, și chiar dacă adolescența lor este marcată de idealuri, de dorința de a se smulge din sfera familiei, în final ei rămân prizonierii mentalităților, la fel cum Eugenie Grandet, după moartea tatălui ei, reia maniera de a trăi a tatălui. Ideea, care se axează pe observația psihologică,

este aceea că omul este marcat de modelul de viață pe care îl are în copilărie și adolescență.

Un detaliu important pentru caracterizarea fetei îl constituie prezentarea camerei sale. Aceasta face notă discordantă cu restul casei, neîngrijit. Camera ei avea și tapet, cu model asemănător celui de la casa lui Pascalopol. Elementele centrale ale decorației interioare îl constituie patul, oglinda triplă – enunță pluriperspectivismului ca tehnică narativă și contribuie la amplificarea enigmei. Amestecul de lenjerie feminină, eșarfe, reviste constituie argumente ale feminității. Nivelul intelectual al fetei este sugerat de prezența partiturilor și al cărților cu poezii de Samain. Sunt prezentate o mulțime de elemente de detaliu referitoare la cosmetice (cutii de pudră, parfumuri). Pe de altă parte, dezordinea arată caracterul impulsiv și sugerează dezordinea interioară.

Felix pătrunde dintr-o dată în intimitatea vieții Otiliei și află indirect lucruri despre ea, uitându-se peste acele obiecte. Faptul că Otilia îl primește pe Felix să se odihnească în camera ei constituie un gest de intimitate și de deschidere a unei porți a sufletului ei spre băiat. Imaginea generală degajată de cameră este cea adolescentină, feminină. Pianul constituie pentru ea o modalitate de a își descărca energia.

Finalul romanului este deschis în privința destinului Otiliei, modernismul personajului constând și în faptul că nimeni nu poate dezlega misterul ce se ȋesuse în jurul ei, Pascalopol însuși conchizând că, după atȃția ani, Otilia rămăsese pentru el „o enigmă”. Fotografia pe care o privește Felix dezvăluie o „femeie frumoasă, cu linii fine, dar nu era Otilia, nu era fata nebunatică”, ci avea un aer de platitudine feminină, care nu mai semăna cu imaginea din conștiința lui.

Otilia trăiește drama singurătății, a viitorului ei ambiguu, departe de mult visata fericire, deoarece – se destăinuie ea lui Felix – o femeie se bucură de viață adevărată doar câțiva ani: „Cât crezi tu că mai am de trăit, în înțelesul adevărat al cuvântului? Cinci, șase ani!”. Otilia întruchipează așadar eternul feminin plin de mister, tainic și cuceritor, care fascinează prin amestecul de sensibilitate candidă și profundă maturitate.

Este cel mai controversat personaj al romanului, apărând, **în opinia celorlaltor personaje** în mod diferit, stȃrnind contradicȃii surprinzătoare: Moș Costache o iubește pe „Otilica”, „pe fe-fetița mea”, el fiind „papa” care primește de la ea un strop de tinerețe, lumină și vioiciune. Felix vede în ea „o fată admirabilă, superioară, pe care n-o înțeleg”. Pascalopol o privește pe Otilia ca pe femeia în devenire, are răbdare cu ea, dar nu distinge „ce e patern și ce e viril” în dragostea lui pentru tȃnȃra pe care o consideră „o artistă” și care îl încȃntă și îl emoȃionează, „e ca o rȃndunică”. Pentru Stȃnicȃ Raȃiu, Otilia este o femeie cu „spirit practic”, care știe ce vrea și cum să se descurce în viață: „deșteaptă fată!”. Aglae o consideră „o zȃnatică”, „o dezmȃțată”, „o stricatȃ” care sucește capul băieȃilor de familie, deoarece chiar și pe Titi reușise să-l cucerească, iar Aurica o urȃște și o invidiază pentru că are succes la bărbaȃi.

Felix Sima, definit chiar de Cȃlinescu „martor și actor”, deschide romanul prin descrierea casei lui Costache Giurgiuveanu, privită în detaliu și îl încheie cu aceeași imagine a clȃdirii văzute din perspectiva eroziunii timpului. Romanul pune în centrul narativ al acȃiunii formarea personalității lui Felix, de aceea poate fi considerat din acest unghi un *bildungsroman*.

El are un statut complex în roman, deoarece, în afară de „actor”, este de asemenea narator-martor și personaj-narator. Ca o asemănare cu personajele lui Balzac, remarcăm faptul că tânărul Felix vine în casa bătrânului ca ofran, având același statut ca vărul Eugeniei Grandet, de care ea se îndrăgostește.

Fiul doctorului Iosif Sima, de la Iași, care murise și-l lăsase pe băiat în grija tutorelui Costache Giurgiuveanu. Acesta din urmă, căruia Felix obișnuia să-i spună din familie „unchiul”, era cumnatul tatălui său, deoarece fusese căsătorit cu singura lui soră, care murise cu mulți ani în urmă.

După moartea tatălui, Felix moștenise „o casă cam veche, dar solidă și rentabilă” și „un oarecare depozit în bani”, pe care le administra moș Costache de un an de zile, de când băiatul rămăsese orfan. Tânărul venise la București la unchiul său, ca să urmeze cursurile facultății de medicină, ca și tatăl său.

Portretul fizic ilustrează, prin detaliile descrierii directe, trăsăturile morale ale tânărului de 18 ani, care reies în mod indirect: „fața îi era juvenilă și prelungă, aproape feminină” sugerează delicatețea sufletească, nasul „de o tăietură elenică” îi dădea „o notă voluntară”, iar îmbrăcămintea, deși o „uniformă de licean”, îi dădea un aer bărbătesc și elegant.

Comportamentul, gesturile, atitudinile, faptele, conturează, indirect, o fire rațională, lucidă, cu o mare nevoie de certitudini, o fire analitică și un spirit de observație foarte dezvoltat. De la început, Felix simte pentru Otilia o simpatie spontană, care se transformă în iubire, fiind chinuit de lupta ce se dă în sufletul său între a crede bârfele clanului Tulea și a păstra o dragoste pură pentru fată. Îl descumpănește comportamentul derutant al Otiliei, nu-și poate explica schimbările bruște de atitudine ale fetei. Plecarea Otiliei la Paris cu Pascalopol îl deznădăjduiește, însă nu renunță la carieră, dimpotrivă, eșecul în dragoste îl maturizează. Lucid și rațional, el înțelege că într-o societate degradată în esențele ei morale, dragostea nu mai poate fi un sentiment pur, căsătoria devenind o afacere pentru supraviețuire și nu o împlinire a iubirii. Felix însuși „se căsătorii într-un chip care se cheamă strălucit și intră, prin soție, într-un cerc de persoane influente.”

Atunci când moș Costache, inventând unele cheltuieli, îl face părtaș la o casă construită pentru Otilia, fără consimțământul său, Felix este naiv, imobil, pasiv și nu are capacitate de a reacționa. Nu are o reprezentare corectă a veniturilor sale, care erau gestionate incorect de Moș Costache. Acesta află că era încărcat cu diferite cheltuieli pe care nu le făcuse niciodată, însă nu se revoltă. De asemenea, nu avea experiență în cheltuirea banilor. Nefiind un luptător, se mulțumește cu ceea ce i se dă. Chiar faptul că Otilia se îndrăgostește de el nu este un merit personal, el nefăcând eforturi pentru a o cuceri. La început, sentimentele sale sunt la limita dintre familiaritate și compasiune.

Sunt prezentate în numeroase pagini ale romanului tulburările lui Felix suferind din cauza lipsei Otiliei, gelos și nesigur. Starea lui generală din este de derută, de confuzie.

Sentimentul care se înfiripează între el și Otilia este aparent o dragoste pură, ideală, care în societatea respectivă nu are cum să aibă sorti de reușită. Există mai multe cauze care împiedică alegerea lui Felix și consecvența în dragostea față de Otilia. El își face niște complexe, se judecă în raport cu Pascalopol, deoarece acesta declanșase competiția, își face probleme că el nu va putea să îi ofere fetei tot luxul pe care i-l putea asigura Pascalopol. Amândoi tinerii gândesc din perspectiva situației materiale pentru că ei sunt prizonierii mentalităților.

În relațiile cu celelalte personaje, Felix apare ca un intelectual superior, situându-se deasupra superficialității și meschinăriei lumii burgheze, conducându-se după un cod superior de norme etice: „să-mi fac o educație de om. Voi fi ambițios, nu orgolios.” Ambițios, așadar, învață și face eforturi deosebite de a se remarca pe plan profesional. Ferm și tenace, muncește cu seriozitate pentru a deveni un nume cunoscut în medicină, publică un studiu de specialitate într-o revistă franceză și, cu îndârjire și preocupare pentru cariera sa, devine profesor universitar și o autoritate medicală, căsătorindu-se, potrivit ambiției sale, cu fata unei personalități politice a vremii, care-i asigură și un statut social superior.

El evoluează de la adolescență la maturitate, trăind experiența iubirii entuziaste și ambiția realizării pe plan profesional.

Leonida Pascalopol, moșier și burghez rafinat, este prezentat cititorilor tot prin ochii lui Felix care vede „un om cam de vreo 50 de ani, oarecum voluminos, [...] elegant prin finețea pielii și tăietura englezească a mustății cărunte”. El moștenise de la părinți o moșie întinsă și fusese predestinat să facă studii fără utilitate practică, ci numai pentru a-și forma un gust rafinat și o cultură solidă. Făcuse studii în străinătate, călătorise prin toată Europa și se căsătorise, înainte de terminarea facultății, cu o femeie foarte frumoasă, de care se despărțise sau rămăsese văduv, nu știa nimeni, pentru că lui nu-i plăcea să vorbească despre această experiență, evidențiindu-se aici o elipsă narativă.

Comportamentul, gesturile și atitudinile lui conturează, indirect, un om generos, rafinat, cu gusturi desăvârșite, elegant; are o casă mobilată cu distincție, cântă la flaut, este cultivat, discret și plin de noblețe. Nerealizat pe planul studiilor și în plan matrimonial, se consideră un om ratat și vrea să se facă util celor care au nevoie de el. Trăiește în preajma Otiliei, pe care o cunoaște de când era mică și-i satisface toate dorințele și toate capriciile: „Un astfel de ratat sunt și eu, însă vreau ca aspirațiile mele de natură artistică să le realizez în domnișoara Otilia”.

În opinia celorlaltor personaje, Pascalopol este un domn de o noblețe desăvârșită, echilibrat și răbdător, plin de tact față de toți, deși observă răutatea Aglaei, avariția lui Costache sau ipocrizia lui Stănică. Otilia îl vede ca pe un „om de lume”, un „bărbat șic și singur”, iar Pascalopol are „nevoie de domnișoara Otilia, ea e micul meu vițiu sentimental”, acceptând, dacă ar fi nevoie, chiar și statutul de părinte: „Dacă nu pot fi un amant, rămân întotdeauna un neprețuit prieten și părinte”. Discret și delicat, dornic de a avea o familie, el vine aproape în fiecare seară în casa din strada Antim, joacă și pierde – cu generozitate – la cărți în favoarea lui moș Costache, aduce delicatese pentru cină, rabdă cu distincție răutățile Aglaei și flirturile grotești ale Auricăi, îi plătește lui Felix taxele la universitate, fără ca acesta să știe.

Cu aceeași noblețe sufletească, atunci când își dă seama după câțiva ani de căsătorie, că nu mai este potrivit pentru Otilia, îi redă acesteia libertatea, ca ea să poată deveni „nevasta unui conte”, dintr-un profund sentiment „de umanitate, s-o las să-și petreacă liberă anii cei mai frumoși”.

Pascalopol constituie un fel de părinte pentru cei doi orfani. Încearcă să-l determine pe Costache să-și facă datoria, legiferând situația Otiliei, vine în mod constant la masa de joc și pierde sume de bani pentru a fi aproape de Otilia, îi face cadouri (inelul, simbolul unei legături puternice, al unui angajament). Sentimentele lui sunt oarecum incestuoase,

pentru că Otilia crescuse sub ochii lui. După cum el însuși spune, Pascalopol nu știe dacă o iubește pe Otilia ca pe o fiică sau ca pe o amantă. Această confuzie derivă din afecțiunea manifestată într-un mod nepotrivit față de el. Ea este cea care nu se comportă ca o fiică, ci ca o amantă.

Căsătoria dintre Otilia și Pascalopol are ca suport situația financiară a lui Pascalopol. Pentru Otilia, Pascalopol constituie mai mult un prieten decât un soț, un confident, față de care nutrește sentimente de admirație, de respect și care îi oferă siguranță și încredere.

Moșierul încearcă să-i fixeze sentimentele Otiliei prin etalarea bunăstării sale. În cazul lui, intenția este vizibilă, întrucât el însuși mărturisește indecizia, spunând că nu știe dacă o iubește pe Otilia ca pe o fiică sau ca pe o amantă; putem vorbi de o paternitate frustrată, de insatisfacțiile într-o căsătorie de conveniență, consumată și încercarea târzie de a recupera tinerețea pierdută alături de o fată frumoasă, inteligentă. El reprezintă motivul **colecționarului**, care apare în mai multe romane ale lui Călinescu. Autorul ironizează modalitatea de lărgire a colecției. Interiorul casei din București are aspect de muzeu, cu piese de artă, precum și un tablou de Salvador Rosa. Situată pe Calea Victoriei, în zona centrală a Bucureștiului, și, spre deosebire de casa lui moș Costache care era luminată de lămpi cu petrol, casa moșierului era iluminată electric, indicând un nivel al bunăstării materiale. Placa de pe ușă cu numele lui nu mai face alte precizări, demonstrând sobrietate, rigoare. Casa este un amestec de tendințe occidentale și orientale. Există și mărturii ale trecutului, și anume colecțiile sale impresionante de arme, semn al distincției nobiliare și al unui trecut eroic, precum și mobilierul. Toate se îmbină cu elemente practice, strict necesare (mașina de scris, o masă de lemn), Pascalopol îmbinând utilul cu plăcutul. Colecția de tablouri definesc personalitatea sa ca fiind a unui colecționar. Portretul din tinerețe al acestuia îl înfățișează în uniformă de student bolliardic. Portretele sale domină între colecția de tablouri, fapt ce denotă un puternic cult al personalității, un ego impresionant, în contrast cu discreția pe care o manifestă în relațiile cu oamenii.

Finalul romanului ilustrează întâlnirea dintre Felix și Pascalopol, după război. Moșierul îi mărturisește tânărului doctor faptul că Otilia l-a iubit foarte mult, „mi-a spus chiar că, dacă ar ști că suferi, nu s-ar da înapoi de a mă înșela cu dumneata”. Pascalopol îmbătrânise, era „uscat la față, dar tot elegant” și spune despre Otilia cu un glas încărcat de nostalgie: „A fost o fată delicioasă, dar ciudată. Pentru mine e o enigmă”.

Aglae Tulea este „baba absolută fără cusur în rău”, așa cum o caracterizează un personaj, Weissman. Soră a lui Costache Giurgiuveanu, mamă a trei copii: Olimpia, Titi și Aurica, precum și soție a lui Simion Tulea.

Portretul fizic este detaliat și are, indirect, semnificații pentru portretul moral: „cu părul negru, pieptănat bine într-o coafură japoneză”, cu fața „gălbicioasă”, cu „buzele subțiri”, cu nasul încovoiat, obrații brăzdați de cute adânci și ochii bulbucați ca ai lui moș Costache, împrășcă ură și venin, fiind mereu invidioasă și arțăgoasă.

Lacomă și obsedată de averea lui Costache, are un singur scop, pe care nu și-l împlinește: realizarea copiilor ei. Mărginită, odioasă, meschină, înveninată, Aglae se opune cu tărie încercării fratelui ei de a o înfia pe Otilia.

Relațiile cu celelalte personaje diferă în funcție de interesele ei. Dragostea pentru copiii ei nu o umanizează, deoarece este incapabilă să înțeleagă corect problemele lor,

amplificându-le defectele și neputințele. Este autoritară cu Titi și Aurica, indiferentă față de Olimpia, iar pe Simion îl ignoră cu desăvârșire, el reprezentând numai pensia și banii pe care îi ia cu sentimentul că i se cuvin, că sunt ai ei.

Disprețuiește orice preocupare intelectuală, considerând că prea multă carte strică mințile oamenilor, de aceea îl înțelege pe Titi, căruia-i curge sânge din nas de prea multă învățătură, deși acesta împlinise 22 de ani și rămăsese repetent mereu, nereușind să-și termine școala. Incapabilă și răutăcioasă, greșește mereu în metodele de educație; pe Titi îl trimite să se legene ca să se liniștească, amplificându-i astfel boala psihică, iar pe Aurica o îndeamnă să-și găsească un bărbat și să se mărite, iubirea neintrând în calculele sale. Pe soțul ei, deși bolnav, îl desconsideră, îl ignoră, iar în cele din urmă îl abandonează la ospiciu, fiind total lipsită de sentimente umane. Autoritară, anihilează personalitatea copiilor ei, pe care nu-i înțelege și care eșuează lamentabil: Olimpia e părăsită de Stănică, Titi cade tot mai mult în mania „legănatului”, iar Aurica rămâne „fată bătrână”.

Este o femeie care ratează în plan social, ai cărei copii sunt marcați de ereditatea tatălui, Simion Tulea, om bolnav. Aglae își urăște bărbatul, este o femeie denaturată. Atitudinea ei se menține până la sfârșit condamnată, în sensul că își internează bărbatul la un azil. Și ea este un părinte pentru Otilia, încadrându-se în tipologia pedagogului rău, mama vitregă, cea care exercită o cenzură severă și este ca un fel de oglindă deformată pentru Otilia care o face să înțeleagă perspectiva socială. Ea este „gura lumii” și încearcă să-i cenzureze comportamentul.

Nu este o mamă bună pentru Aurica. Este o mamă cloșcă, ocrotind-o excesiv pe Aurica. Ea intuiește faptul că nu Aurica este urâtă, ci că Otilia este o primejdie, fiind prea frumoasă, de aceea dorește să elimine competiția. Educația pe care i-o face Aglae Otiliei este importantă deoarece ea constituie o instanță etică, morală (morală creștină, morală falsă a societății burgheze). Aglae urăște imoralitatea prin instinctul ei (bărbatul ei fusese imoral). Are instincte materne puternice. Îi demonstrează Otiliei că nu va avea parte niciodată de averea lui Moș Costache, deoarece se va lovi mereu de opoziția familiei. Prin faptul că este intransigentă, o face pe Otilia să înțeleagă că nu are nici o șansă de a rămâne în acest mediu și că trebuie să-și găsească un sprijin în altă parte. Aglae o învață pe Otilia cu greutățile, o învață să lupte, să stea pe picioarele ei, să nu se bazeze pe averea lui Moș Costache sau pe sentimentele tutorelui său, întrucât el era subordonat familiei.

Are o mentalitate frustrată și este o femeie al cărei suport moral, bărbatul, este degradat, care trăiește numai în cadrul căsătoriei și care nu vede realizarea copiilor decât în cadrul unei căsătorii avantajoase.

Aglae intervine de câteva ori în restabilirea normelor morale, însă inefficient, deoarece societatea dispune de libertăți prea mari, iar Aglae, fiind femeie, nu are autoritatea necesară în familie. Ea nu îi dă zestrea Olimpiei din avaricie și deoarece este un om conservator, care ține mult la propria persoană, nepăsându-i la modul real de ceea ce se întâmplă cu copiii. Cu toate acestea, își ocrotește excesiv copiii, dragostea sa maternă luând niște forme aberante, tiranice. Argumentele ei referitoare la instituția căsătoriei sunt contradictorii, întrucât îl obligă pe Titi să divorțeze. Ea reprezintă tipul mamei geloase, care încearcă să-și țină copiii în preajmă.

Dragostea matrimonială este degradată, acest fapt rezultând din relația soților Tulea. Simion este desconsiderat de soție, acuzat de imoralitate („Stricatele ți-au mâncat averea!”), cauză pentru care Aglae are o ură feroce și instinctivă împotriva femeilor

ușoare. Casa în sine este antonimul unui lăcaș al dragostei și al familiei, deoarece iubirea este substituită cu ura.

Dragostea fraternală este de asemenea degradată. Aglae se instituie ca un fel de ocrotitor al lui moș Costache (el este ca un fel de copil pe care ea îl tutează), însă grija ei este aceea de a nu se risipi averea fratelui, manifestându-se fără nici un fel de milă în momentele atacului și nefiind interesată de sănătatea fratelui cât de concentrarea averii. Ocupă împreună cu toată familia ei casa, instituind o adevărată stare de asediu.

Personajul se conturează și din opiniile celorlalți. Otilia spune că este o „viperă”, iar Weissmann o numește „baba absolută, fără cusur în rău”. Stănică este uimit de răutatea soacră-si, „scârboasă femeie” și „veninoasă”, iar atunci când cheamă doctorul pentru Simion și Aglae se tocmește cu el, constată cu dispreț: „Aglae, soacră-mea, e o vrăjitoare, n-are inimă nici un gram. Îi moare bărbatul și se tocmește cu doctorul. Și e plină de bani.”

Aglaei Tulea este un personaj grotesc, prin faptul că nu are nici o trăsătură pozitivă, chiar calitatea de mamă iubitoare fiind dăunătoare și distructivă pentru copii.

Ridicolul apare din faptul că Aglae promovează pe de o parte ideea căsătoriei ca fiind forma superioară de existență, singura viabilă, iar pe de altă parte, propria ei căsătorie este un model nereușit, cu un soț bolnav, decrepit, măcinat de boală.

În general, **caracterizarea personajelor se realizează ca în romanul realist-balzacian**. Prin tehnica focalizării, caracterul personajelor se dezvăluie progresiv, pornind de la datele exterioare ale existenței lor: prezentarea mediului, descrierea locuinței, a camerei, a fizionomiei, a gesturilor și a obișnuințelor. În mod direct, naratorul dă lămuriri despre gradele de rudenie, starea civilă, biografia personajelor reunite la începutul romanului, la jocul de table. Caracterele dezvăluite inițial nu evoluează pe parcursul romanului, dar trăsăturile se îngroașă prin acumularea detaliilor în caracterizarea indirectă (prin fapte, gesturi, replici, vestimentație, relații între personaje).

Aspecte ale **comediei umane**: scene cu dublu caracter (dramatic și comic), unele cu înclinație spre tragic, altele spre grotesc. Un rol central îl are Stănică, prin aparițiile sale neașteptate, în cele mai ciudate locuri și prin modul în care se lamentează (amenință că se sinucide pentru 100 de lei – disproporția între efortul pe care îl depune și suma pe care reușește să o obțină). Împrumută bani fără jenă, de la toată lumea, inclusiv de la servitoarea Marina. Singurul lui interes este de a obține bani. Este un oportunist, „o lichea simpatică”, deoarece vorbește mult, se agită mult, are un ton retoric avocătesc (ține discursuri despre familie, despre matrimoniu ca fundament al statului), care amintește de Caragiale, cu personaje ca Rică Venturianu. El se detașează, iar comportamentul său e un amestec inconfundabil de porniri generoase sau egoiste. Este un om cu o adaptabilitate socială extraordinară, care știe cum să se descurce în înalta societate. Faptul că are aceeași origine cu moș Costache nu e lipsit de semnificație, deoarece denotă înclinația sa spre afaceri și avariția.). Stănică se luptă cel mai mult și știe să pună averea în valoare în acord cu societatea.

Cele două scene în care moș Costache este grav bolnav și familia îi ocupă casa se remarcă prin **prezența tehnicii vocilor în contrapunct** (fiecare vorbește despre ce-l preocupă și nu comunică de fapt cu nimeni).

Deși adoptă un ton obiectiv, naratorul se ascunde în spatele măștilor sale, care sunt personajele, fapt dovedit de limbajul uniformizat. În limbajul personajelor se utilizează

aceleași mijloace lingvistice, indiferent de situația socială sau de cultura lor. Cu toate acestea, Aglae pronunță învechit unele cuvinte, marcă a inculturii și snobismului (Otilia e „falșă”).

Amestecul de stiluri (juridic și colocvial) în discursul casnic al lui Stănică Rațiu are un efect comic și transformă personajul într-un Cațavencu al ideii de paternitate.

Trăsăturile stilului artistic: precizia notației, fraza amplă, preferința în descriere pentru grupul nominal, caracterul scenic al episoadelor, digresiuni sub forma eseistică, analiza psihologică prin intermediul visului, metoda proustiană de memorare (analepsa), îmbinarea elementelor tradiționale cu cele moderne, trăsăturile clasice, romantice și realiste.

Se utilizează fraza amplă. Se observă preferința în descriere pentru grupul nominal și pentru epitetul neologic („fața juvenilă”, „tăietura elinică a nasului”, „aspect bizar”, câmpia „plată și întinsă”, „pustietatea scitică”, „o absolută neistoricitate”). Descrierea se realizează prin aglomerarea detaliilor (principiul enumerativ) sau prin hiperbolizare (imaginea romantică a Bărăganului). Precizia notației are uneori rolul didascaliei și susține împreună cu dialogul sau monologul (discursul) caracterul scenic al secvențelor.

Enigma Otiliei de George Călinescu este un roman, fiind o **specie a genului epic în proză, de mare întindere, cu acțiune complexă, desfășurată pe mai multe planuri narrative care se intersectează și se determină reciproc, având o intrigă complicată. Personajele numeroase și puternic individualizate sunt angrenate în conflicte puternice**, structura narativă este amplă și conturează o imagine bogată și profundă a vieții. Principalul mod de expunere este narațiunea, iar personajele se conturează direct prin descriere detaliată sau indirect, din propriile atitudini, gânduri, fapte și vorbe, cu ajutorul dialogului și al monologului interior. Elementele realiste ilustrează realitățile societății românești de la începutul secolului al XX-lea, degradată din pricina forței mistificatoare a banului.

În 1932, vorbind despre direcția pe care trebuie să o urmeze romanul românesc, dacă să fie balzacian, stendhalian, tolstoian sau proustian, George Călinescu argumenta că ***„trebuie să fim cât mai originali, și ceea ce conferă originalitate unui roman nu este metoda, ci realismul fundamental, [...] literatura nu e în legătură cu psihologia, ci cu sufletul uman”***.